

IOED
**DENDER
LAND**

tenera

MAGAZINE OVER ERFGOED IN DENDERLAND

DENDER
~ LANDSCHAP

Welkom

Je zag het al op de cover: in dit nummer houden we het niet helemaal droog. De kinderen op het vlot tonen hoe de Dender vandaag ook een plek voor avontuur en ontspanning kan zijn. Lange tijd bleef de rivier voor veel inwoners vooral iets om langs te wandelen of over te steken. Maar sinds 2020 kan je de Dendervallei opnieuw per kajak, kano of al suppend ontdekken. Wij varen in dit magazine niet per vlot de Dender af, maar gaan op zoek naar het onroerend erfgoed van de Dendervallei.

We leren landschapslezen en zoeken naar verhalen die verborgen liggen in waterlopen, hoogteverschillen en oude gebouwen. De Dender werd rechtgetrokken, gekanaliseerd en van sluizen voorzien, maar laat zich bij momenten nog altijd moeilijk temmen. Langs haar oevers verrezen molens, abdijen, steden, stations en fabrieken. Meersen ving het water op, spoorlijnen kruisten de rivier en boten vervoerden mensen en goederen. Wie goed kijkt, ziet in het landschap nog altijd de sporen van al die bedrijvigheid.

Dit nummer is vooral een uitnodiging om zelf wat aandachtiger te kijken naar die kerk, heuvel, waterloop of spoorlijn waar je dagelijks voorbijloopt.

Deze editie van *tenera* is een publicatie van IOED Denderland

IOED Denderland is een samenwerking tussen SOLVA, Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen en Erfgoed Denderland. De Intergemeentelijke Onroerenderfgoeddienst werkt rond onroerend erfgoed: monumenten en oude gebouwen, maar ook archeologie, oude bomen, kapellen, hagen en historische landschappen.

www.ioed-denderland.be

Wie is Erfgoedcel Denderland?

Erfgoedcel Denderland werkt rond het immaterieel en roerend erfgoed van Aalst, Denderleeuw, Erpe-Mere, Haaltert, Lede en Ninove.

www.erfgoedceldenderland.be

@ erfgoed_denderland

f Erfgoedcel Denderland

Het volgend nummer van *tenera* in je postbus?

Dat kan! Scan deze QR-code en laat je gegevens achter op onze website.

Meer weten over Erfgoedcel Denderland en op de hoogte blijven?

Schrijf je in op onze nieuwsbrief.

Inhoud

Ontdek in de podcast *Heilige Boontjes* het verhaal van de heilige Amandus die langs de Dender reisde om het christendom te verspreiden. Echt welkom was hij niet in de Denderstreek... In deze tekening verwijst illustrator Jari Asselmen hoe Amandus met hooivorken terug de Dender in werd gedreven!

2	Welkom
4	Denderland historisch grensgebied
6	Landschapslezen in de Wellemeeersen
8	Graven naar Dendersporen
11	Schaapsherder Ward
12	Historische kaart: het Land van Aalst
14	De bruisende, de kolkende: Tenera
18	Houtig Erfgoed: levendige geschiedenis
20	De Esmeralda
22	Het Steenbeekpad in Heldergerm
23	Het oudste kasteeltype van Vlaanderen
26	Van water en wind
28	Van put naar toren: Ledesteen
30	De treinstations van Cluysenaar
32	Een blik onder de stenen
34	Tijdreizen met Geopunt
35	Tenera's puzzel

Stad Aalst

Denderleeuw
vertrouwde schakel

Erpe-Mere
natuurlijk verbonden

haaltert

Vlaanderen
erfgoed

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

provincie
Oost-Vlaanderen

TENERA - JAARGANG 2, EDITIE 4 / Verschijnt afhankelijk van thematische communicatie. V.U. Caroline De Meerleer, voorzitter Erfgoed Denderland, Onderwijsstraat 1, 9300 Aalst. **REDACTIE** Michaël Van Houtte, Jana De Bie, en Hilke Arijns voor Erfgoed Denderland. **FOTOGRAFIE- EN ILLUSTRATIEVERANTWOORDING** Studio Nunu (Cover) Jari Asselman (3), Matthias Philips (5), Gert Swillens (6-7), Solva (8, 9, 10), Michaël Van Houtte (10), Katrien Buysse (11), Algemeen Rijksarchief Brussel (12), Stadsarchief Ninove (26), Collectie Hubert Topke (26), Collectie Heemkundige Kring Iddergem (26-27), Collectie Heemkundige Kring Haaltert (27), Collectie Heemkring Erpe-Mere (27), Collectie Fons Dierickx (26), Collectie Museum 't Gasthuys (15), Wout Fieu VLM (16), Collectie Stadsarchief Aalst (16), Collectie Eric Cosyns (16), Iwein De Keyzer (17), Jelle Asselman (20-21), Jana De Bie (22), J. De Meulemeester (23), Kris Vandevorst (24), Yannick De Smet (25), Cultuurdienst Gemeente Lede (28), Paul Hermans (29), M. Weber (30), Jean-Pierre Cluysenaar (31), Collectie Walter Van Sinay (31), Stad Ninove (31, 33), Gerts Swillens (31), Flandria Illustrata (32), Geopunt (34). **OPLAGE** 8.000 exemplaren. **VERSCHIJNT IN VOLGENDE STEDEN EN GEMEENTEN** Aalst, Denderleeuw, Erpe-Mere, Haaltert, Lede en Ninove. **LAY-OUT EN DRUK** ABC, Ninove. Naar een ontwerp van Heren Loebas. Deze editie van Tenera kwam tot stand met steun van de Provincie Oost-Vlaanderen.

Denderland

historisch grensgebied
gevormd door stroom en spoor

Van middeleeuwse mottekastelen tot stoomtreinen, trams en bedrijvige waterwegen: deze cartoon toont hoe Denderland altijd een streek van verbinding en beweging is geweest.

De Dender vormde eeuwenlang een grens: die tussen Vlaanderen en Brabant, maar ook tussen Frankrijk en het Heilig Roomse Rijk. Tegelijk bracht deze rivier mensen, goederen en ideeën samen. Langs haar oevers ontstonden dorpen, landbouw, ambachten en handel. Met de komst van steenwegen, spoorlijnen en industrie kreeg de regio een nieuwe dynamiek. Vandaag weerspiegelen het landschap, de monumenten en de verhalen van haar bewoners nog steeds het rijke verleden van een streek waar stad en platteland elkaar ontmoeten. In de cartoon van MAT komen verschillende herkenbare elementen uit Denderland samen: het hoplandschap, de Dender met haar schippers en schiptrekkers, en het belfort als markant symbool van het stedelijke erfgoed.

Wat herken jij?

Landschapslezen in de Wellemeeersen

Gedurende zijn hele loopbaan verdiepte cultuurhistoricus en antropoloog Joris Capenberghs zich in de relatie tussen mens, natuur en landschap. De Dender neemt daarin een bijzondere plaats in. Hij woonde en werkte jarenlang in de streek en blijft tot op vandaag gefascineerd door deze eigenzinnige rivier. Met een nieuwsgierige blik kijkt hij naar deze landschappen en de verhalen die erin verborgen liggen.

Wat is landschapslezen?

"Landschapslezen is een gestructureerde methode om een landschap beter te begrijpen. Het vertrekt vanuit drie werkwoorden: kijken, vragen en interpreteren. Je kijkt niet alleen naar wat je meteen ziet, maar je stelt je ook vragen. Waarom is het hier nat? Waarom staan die bomen daar? Wat is van menselijke origine en wat nam de natuur mettertijd terug?

"Je kijkt niet alleen naar wat je meteen ziet, maar je stelt je ook vragen."

Wat hierbij interessant is, is dat mensen niet altijd op dezelfde manier naar een landschap hebben gekeken. Onze voorouders zagen in hun omgeving vaak tekens die wij vandaag niet meer herkennen. Een opvallende boom, een bron, een heuvel of een stuk bos kon een bijzondere of zelfs sacrale betekenis hebben. Ook in andere culturen zie je hoe landschappen anders worden gelezen en beleefd. Wat voor ons gewoon natuur lijkt, kan voor anderen een plek vol verhalen, symbolen en herinneringen zijn. Landschapslezen helpt ons om opnieuw gevoelig te worden voor die verschillende betekenislagen.

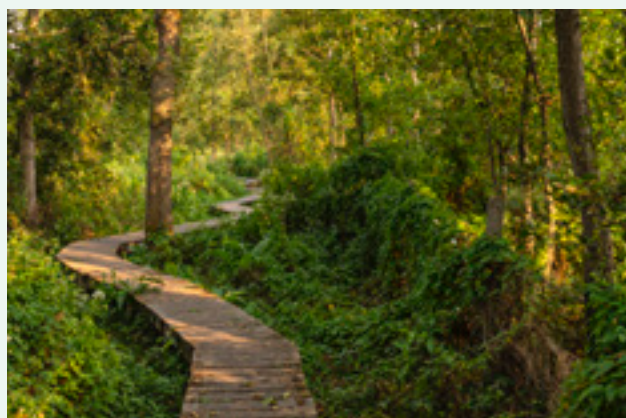
Je kunt een landschap op verschillende manieren lezen. Je kijkt in de diepte, naar bodem, water en

geologie. Je kijkt horizontaal, naar wat zichtbaar is aan het oppervlak. En je kijkt ook in de tijd, welke sporen uit het verleden zijn nog aanwezig en wat vertellen die over de toekomst?"

Kan je dit concreet maken langs de Dender?

"Ja, in Denderleeuw heb je natuurgebied De Wellemeeersen. Op het eerste gezicht zie je een drassig, nat natuurgebied, maar met wat voorkennis ontdek je een relict van een veel ouder landschap. De Dender is een regenrivier. Bij hevige neerslag kan er plots veel water door de vallei stromen. Meersen waren daarom eeuwenlang belangrijke overstromingsgebieden die dat overvloedige water opvingen.

Door het rechte trekken van de Dender zijn veel natuurlijke processen verstoord geraakt. Water werd sneller afgevoerd, terwijl overstromingsgebieden verdwenen of kleiner werden. Daardoor kan het

water bij hevige neerslag minder gemakkelijk in de vallei worden opgevangen en stijgt het risico op wateroverlast in bewoonde gebieden.

Ook de populieren in dit gebied vertellen een bijzonder verhaal. Vandaag zie je ze nog vaak op de natste plekken van de meersen, meestal waar bronnetjes of kwelwater aanwezig zijn. Kwelwater is grondwater dat onder druk naar de oppervlakte komt en de bodem voortdurend vochtig houdt. De populieren werden in de 19e eeuw aangeplant om drassige gronden droger te maken, maar waren tegelijk een economische investering. Na twintig tot vijftientwintig jaar konden ze worden gekapt en verkocht. Voor veel gezinnen vormden ze een soort aanvullend pensioen. Het hout werd onder meer gebruikt in de luciferindustrie in Ninove en Geraardsbergen.

Wie aandachtig kijkt, ontdekt nog veel meer. De opeenvolging van natte zones, graasland, hooiland en akkers toont hoe mensen het landschap vroeger benutten. Dicht bij de rivier lagen de overstromingsgebieden. Wanneer die voldoende droog waren, kon het vee er grazen. Verder van de rivier lagen hooilanden en, buiten het overstromingsgebied, de hoger en droger gelegen akkers. Zelfs de waterplassen die vandaag zo belangrijk zijn voor watervogels, blijken vaak oude zandwinningsputten te zijn die door de natuur opnieuw zijn ingenomen.”

Waarom is het belangrijk om landschappen te leren lezen?

“Wanneer je een landschap leert lezen, ontdek je dat plekken zoals de Wellemersen veel meer zijn dan zomaar natuurgebieden. Oude waterlopen, grachten, perceelsgrenzen en hoogteverschillen tonen hoe de Dender en de mens het gebied door de eeuwen heen hebben gevormd. De meersen bewaren zo sporen van een draslandschap waarvan in Vlaanderen meer dan negentig procent verdwenen is.

“Op het eerste gezicht zie je een drassig, nat natuurgebied, maar met wat voorkennis ontdek je een relict van een veel ouder landschap.”

Die kennis helpt niet alleen om het landschap te begrijpen, maar ook om er zorgvuldiger mee om te gaan. Onderzoekers, gidsen, beheerders en beleidsmakers kunnen historische kaarten, bodemkenmerken en sporen in het terrein gebruiken om keuzes over natuurbeheer, erfgoedzorg en ruimtelijke ontwikkeling te onderbouwen. Moet een oude gracht behouden blijven? Waar kan de Dender bij hoogwater ruimte krijgen? En welke historische landschapselementen verdienen bescherming? Landschap lezen maakt zichtbaar wat waardevol is en waarom.”

Graven naar Dendersporen

Wanneer je heel ver in het verleden van de Dendervallei wilt kijken, dan moet je de grond in. Met monnikengeduld schrapen archeologen laagjes grond weg om het verleden bloot te leggen. En die opgravingen leveren meer op dan enkele bijzondere vondsten, ze leren ons meer over hoe mensen vroeger leefden en hun omgeving vormgaven. Samen met Bart Cherretté en Wouter De Maeyer van de dienst archeologie van SOLVA duiken we de leemgrond in op zoek naar de verborgen geschiedenis van Denderland.

Aan het huidige Werfplein in Aalst lag de middeleeuwse haven van de stad. Bij opgravingen kwamen muren en kelders van vroegere bewoning naar boven. “Heel wat van die huizen werden al in de 13e en 14e eeuw opgericht”, zegt Bart. “Bijzonder is dat die huizen werden gebouwd op een plek waar voorheen de Dender stroomde. Door kanalisatie werd meer en meer land gewonnen op de rivier door kades te verleggen en grond aan te vullen. Op de foto is duidelijk te zien dat de grond tussen de muren donker van kleur is. Dit is aangevoerde grond om het water van de Dender te dempen.” Pas na de Tweede Wereldoorlog verdween de bebouwing en ontstond het Werfplein.

Wanneer je van de Dender naar het dorpscentrum van Denderleeuw wandelt, valt het meteen op: het dorp is een stuk hoger gelegen dan de rivier. Dit beeld komt bij veel dorpen en steden die zich in de middeleeuwen ontwikkelden terug: gevestigd dicht bij de rivier, maar op iets hoger gelegen gebied. Archeologische opgravingen in het dorpscentrum brachten aan het licht dat er al heel lang bewoning was. Wouter: "Naast graven uit de 7e eeuw, werden ook Romeinse sporen gevonden in de funderingen van de kerkmuren. Stenen uit Romeinse bouwwerken werden toen gerecupereerd."

"Een bijzonder mooie archeologische vondst is dit kommetje, gevonden in een waterkuil in Lede", vertelt Wouter. "De scherven werden terug samen gepuzzeld tot een schotel. Deze zogenaamde hanzeschotel dateert uit de 12e eeuw en kwam enkel in de betere kringen voor. De schotels hadden niet alleen een praktische functie, bijvoorbeeld als wasbekken, ze waren ook rijk versierd met voorstellingen uit de bijbel of de mythologie."

De Dendervallei bleek een belangrijk strategisch-militair gebied. In de 17e en 18e eeuw werd Denderland gebruikt als kampplaats voor legers. En dat waren geen kleine kampplaatsen. Tot 60 000 manschappen en 20 000 paarden streken neer in de regio, in kampen die kilometers ver reikten.

Bij opgravingen in Nijmegen werden kampkuilen blootgelegd, die de soldaten beschutting gaven. De kuilen werden voorzien van zitbanken en een vuurhaard.

Archeologen deden ook enkele bijzondere vondsten in de kampkuilen. Wouter: "Deze Schotse munt verwacht je niet meteen in Nijmeegse grond. De munt is echter afkomstig van een Schots regiment dat in het legerkamp verbleef."

Een andere bijzondere vondst is een zogenaamd tondeldoosje. Bart: "Dit is een metalen doosje waarin tondel werd bewaard, een licht ontvlambaar materiaal op basis van tonderzwam. Samen met een stukje vuursteen konden soldaten er vuur mee maken."

Schaapsherder Ward

Je hebt ze misschien al eens gezien in Denderland: schapen die de oevers van de Molenbeek in Aigem, natuurgebied de Honegem, het Kravaalbos of het Heuvelpark in Aalst begrazen. Het zijn de Ardense Voskopschapen van schaapherder Ward De Cooman van het Hof van Amandus die zijn kudde inzet om dijken, oevers en overstromingsgebieden te begrazen.

Waar een grasmaaier vastloopt op ruig, steil of drassig terrein, doen schapen dat maaiwerk moeiteloos. Alles met een bosmaaier kortwieken, kost bovendien handenvol werkuren. Met zijn kudde biedt Ward daarom een natuurlijke en efficiënte manier om deze moeilijk bereikbare gebieden te begrazen. Je herkent de Ardense Voskop aan zijn vosbruine vacht. Dit streekeigen ras was bijna uitgestorven en is vandaag nog steeds vrij zeldzaam. Het is een voorbeeld van 'levend erfgoed'.

Voor de slacht zijn de dieren niet interessant, ze hebben te weinig vlees en ook hun wol is vandaag nog weinig waard. Voor natuurbeheer zijn ze des te waardevoller: hun lichte pootjes vertrappelen weinig planten, en hun mest brengt nieuw leven in de bodem. Door gras en jonge boompjes te eten, krijgen voorjaarsbloeiers meer ruimte. Zo doken langs sommige graasplekken zelfs weer wilde orchideeën op, doordat de schapen de zaadjes via hun uitwerpselen mee verspreiden. Bovendien stoten de dieren veel minder CO₂ uit dan zware maaimachines, en houden ze zo het Denderlandschap op een natuurlijke manier open.

Meer weten? Beluister de aflevering van Amandus met herder Ward in de podcast 'Heilige Boontjes'.

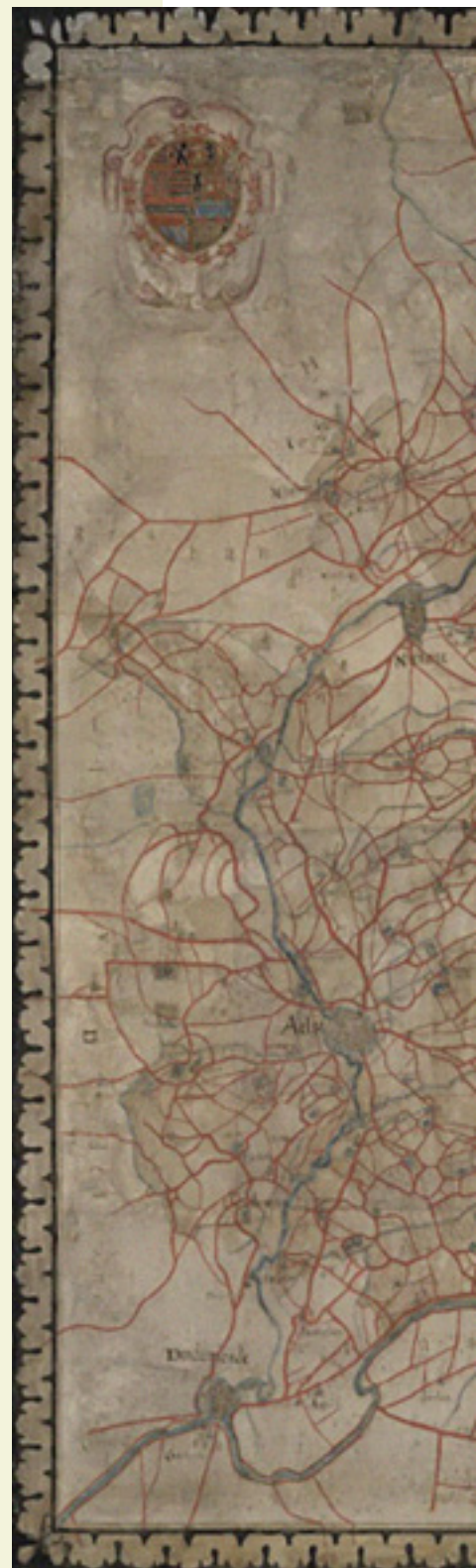
Historische kaart Het Land van Aalst

Deze indrukwekkende wandkaart door Philips De Dijn uit 1626 is een van de oudste en meest waardevolle afbeeldingen van het Land van Aalst. Van de middeleeuwen tot eind 18e eeuw was dit een bestuurlijk gebied binnen het graafschap Vlaanderen, met Aalst als centrum. Het strekte zich uit van de Denderstreek tot Ronse en grensde in het westen aan Gent. Met haar uitzonderlijke afmetingen van 127 bij 160,5 cm toont de kaart de streek tussen Schelde en Dender zoals die er vier eeuwen geleden uitzag.

Dorpen en steden met hun kerken, wegen, waterlopen, bossen, kastelen, abdijen, hoeves, kapellen en molens werden met grote zorg in beeld gebracht. Opvallend is de oriëntatie: niet het noorden, maar het zuiden bevindt zich bovenaan. Zo bekijk je de streek vanuit een ongewoon perspectief. De kaart is een waar cartografisch pronkstuk en wordt toegeschreven aan de Aspelaarse landmeter Philips de Dijn.

De kaart is meer dan een geografische weergave: ze verbeeldt ook de politieke verhoudingen van het ancien régime. De vijf belangrijkste heerlijkheden binnen het Land van Aalst worden voorgesteld door monumentale zuilen met hun wapenschilden en kleuren. Steden zoals Aalst zijn in vogelperspectief weergegeven. Buiten de grenzen van het Land van Aalst schetste de maker alleen de belangrijkste dorpskernen en gebouwen, zoals de abdij van Affligem.

Zo diende de kaart niet alleen om het gebied in beeld te brengen. Ze benadrukte ook de omvang en macht van het Land van Aalst en van de bestuurlijke elite die er het gezag uitoefende.

De bruisende, de kolkende: Tenera

Al fietsend op het jaagpad langs de Dender, lijkt het water van de rivier rustig. Het kabbelt van Ath tot Dendermonde, langs Geraardsbergen, Ninove, Denderleeuw en Aalst. Maar ooit was het water woeliger, soms snelstromend en massaal, dan weer traag, laag en bijna doorwaadbaar. De Dender, de bruisende, de kolkende en woelige Tenera, vol meanders en zijstromen, onderhevig aan winterse overstromingen en zomerse droogtes, lijkt vandaag beheerst en ingedamd, door stuwen, sluizen, kades en dijken. Of lijkt het alleen maar zo?

Leven met de rivier is nooit een eenvoudige opgave geweest. Dat zeggen Eric Cosyns, meersencoördinator bij het Agentschap Natuur en Bos en Janne Nys, onderzoeker bij de Universiteit Antwerpen die de geschiedenis van de Dendervallei onderzocht.

LEVEN MET DE RIVIER

We kennen de Dender als een eeuwenoude rivier, die door het landschap kronkelt in bochten en meanders. Toch is dat beeld niet zo natuurlijk als het lijkt, vertelt Eric. “Die kronkelende Dender is er pas gekomen door menselijk ingrijpen vanaf de Romeinse periode. Wat we

nu de Dendervallei noemen was in feite een veenachtig moerasgebied, dat grotendeels bebost was. Het water stroomde via tal van kleine beekjes door de vallei. Het is pas wanneer door menselijk toedoen de flanken van de vallei ontbost werden, dat regenwater minder en minder werd opgehouden en er zich een rivier vormde.”

En die rivier trad regelmatig uit haar oevers. “Vooral in de winter zette de rivier grote delen van het omliggende land onder water”, vult Janne aan. “Die overstromingen waren niet alleen een bedreiging, maar ook een zegen. Het water bracht vruchtbare sliblagen mee die de vochtige graslanden langs de rivier, de meersen, bijzonder geschikt maakten voor hooiland.”

De eerste nederzettingen in de streek ontstonden vaak dicht bij de rivier. Dat lijkt vandaag verrassend, gezien het overstromingsgevaar. Toch bood de Dender belangrijke voordelen volgens Janne. “Water was essentieel voor mens en dier, maar vooral oversteekplaatsen vormden aantrekkelijke locaties voor bewoning en handel. Zo ontwikkelden vroege bewoningskernen zich vlak bij de rivier, onder meer in Aalst, Ninove en Denderleeuw.”

Eeuwenlang leefden de bewoners met de grillen van het water. Winteroverstromingen werden als normaal beschouwd en maakten deel uit van het landbouwsysteem. Zomerse droogtes daarentegen konden problemen veroorzaken voor de scheepvaart en de watervoorziening.

Zicht op de Werf in Aalst, Guillaume Van Buscom, 1823.

DE STRIJD OM HET WATER

Al vanaf de late middeleeuwen probeerde men de rivier te sturen met dijken, dammen, bruggen, sluizen en stuwen. “Het onderhoud daarvan was zo belangrijk dat pachters van gronden langs de Dender vaak verplicht werden om waterlopen te ruimen en dijken te onderhouden”, aldus Janne.

De Dendervallei groeide uit tot een echt watermolenlandschap. Op de Dender zelf stonden een aantal watermolens, maar het was vooral op de zijbeken, kunstmatige aftakkingen en zijarmen van de rivier dat watermolens gebouwd werden. “Denk maar aan de vele beken die de naam Molenbeek dragen”, lacht Eric. “Door water op te stuwen zorgden molenaars voor voldoende kracht om hun molens aan te drijven. Tegelijk beïnvloedden ze daarmee het waterpeil in de omgeving.”

Dat leidde geregeld tot conflicten. “Schipper hadden tijdens droge zomers immers datzelfde water nodig om te kunnen varen”, legt Janne uit. “Molenaars

hielden het water vast als reserve, terwijl schippers klaagden over een te lage waterstand. Soms betaalden schippers molenaars om water te lossen. Andere keren namen ze zelf het heft in handen. In 1443 zouden reizigers op een schip bij Ninove zelfs de schuifdeuren van een dam hebben vernield om hun reis te kunnen voortzetten.”

Ook landbouwers hadden belang bij het water. Voor de meersen waren winterse overstromingen noodzakelijk: ze brachten vruchtbaar slib aan en hielden de graslanden geschikt als hooiland. Maar wanneer het water te lang werd opgehouden, konden de gronden verzuren.

VAN KRONKELENDE MEANDERS NAAR BEVAARBAAR KANAAL

Tot diep in de 18e eeuw probeerde men water vooral vast te houden en zo efficiënt mogelijk te benutten. Volgens Janne veranderde de omgang met de rivier daarna grondig. “Onder invloed van economische groei en toenemende scheepvaart ontstond het idee dat water vooral snel moest worden afgevoerd. Officieel gebeurde dit om overstromingen te beperken, maar minstens even belangrijk was de economische ambitie om de scheepvaart te verbeteren. Onder het Oostenrijkse bewind werden grootschalige werken uitgevoerd. Vanaf 1768 begon de kanalisatie van de Dender tussen Aalst en Dendermonde. Bochten werden afgesneden, meanders rechtgetrokken en sluizen aangelegd.”

Vanop het jaagpad werden de schepen verder getrokken, of gejaagd, door paarden of mensen. Vooral in Denderleeuw waren heel wat schiptrekkers actief.

Om scheepvaart te vergemakkelijken werden heel wat Denderbochten afgesneden.

Door het rechtekken van de Dender ontstond een eiland tussen de oude Denderarm en het nieuwe kanaal: het eiland Chipka.

Toch bleef de rivier lastig bevaarbaar. Schepen werden groter en zwaarder, terwijl de Dender gevoelig bleef voor droogte. Janne: "Schipperen moesten soms een deel van hun lading lossen voordat ze verder konden varen. Vooral de opkomst van trekschuiten vroeg om een rechte en beter gecontroleerde waterweg. Langs de oevers trokken paarden of mensen de platbodems voort. Denderleeuw stond zelfs bekend als een echt schiptrekkersdorp."

In de 19e eeuw volgde een nieuwe fase van infrastructuurwerken. De rivier werd verder verbreed en aangepast voor schepen tot 300 ton. Veel oude rivierbochten verdwenen definitief uit het landschap. "Dat bood een enorm economisch voordeel", legt Eric uit. "Van de bron tot de monding werd 30 kilometer rivier afgesneden. De tijdswinst hiervan was enorm voor de scheepvaart".

HISTORISCHE VERVUILING

De ingrepen maakten de Dender beter geschikt voor industrie en transport, maar hadden ook een keerzijde. Door het verdwijnen van meanders verloor de rivier een deel van haar natuurlijke zelfreinigende vermogen. Tegelijk zorgde de industrialisering voor een snelle groei aan fabrieken langs de rivier.

Volgens Janne werd de Dender vanaf de 19e eeuw op veel plaatsen gebruikt als open riool. "Industriële afvalstoffen en ongezuiverd afvalwater stroomden rechtstreeks in de rivier. Gemeenten die benedenstrooms gelegen waren klaagden over de stank die vanuit de industriesteden kwam. Rond de Tweede Wereldoorlog was de situatie zo ernstig dat de rivier op sommige plaatsen vrijwel levenloos was. Vissen verdwenen massaal en de Dender verloor haar rol als visrivier."

Pas vanaf de jaren 1970 groeide het milieubewustzijn. Actiegroepen kaartten de vervuiling aan en de waterkwaliteit verbeterde geleidelijk.

NIEUWE UITDAGINGEN

In de 21e eeuw staat de Dender opnieuw voor grote uitdagingen. De zware overstromingen van onder meer 1999, 2002, 2010 en 2024 maakten duidelijk dat volledige controle over het water een illusie is. De sterk gekanaliseerde rivier blijkt niet altijd bestand tegen extremere weersomstandigheden.

Daarom groeit vandaag het besef dat de oplossing niet alleen ligt in het sneller afvoeren van water, maar ook in het opnieuw creëren van ruimte voor de rivier.

Meersen krijgen opnieuw een rol als natuurlijke buffer en nieuwe infrastructuur moet waterbeheer flexibeler maken. "Dijken kunnen iets betekenen, maar het echte potentieel om water op te houden zit hem in de natuur zelf. In plaats van tegen de rivier en de Dendervallei te werken, is het raadzamer om die natuurgebieden in te zetten. De hoeveelheden water die je daarmee kan opvangen zijn enorm, daar kan geen dijk tegen op", aldus Eric.

De geschiedenis van de Dender laat zien hoe elke generatie de rivier probeerde aan te passen aan haar eigen noden. Van de woelige Tenera van vroeger tot de gekanaliseerde waterweg van vandaag bleef één constante bestaan: de Dender laat zich nooit volledig temmen.

Toekomstbeeld van moeraszone aan de Wellemersen.

De indrukwekkende Ginkgo Biloba in de achtertuin van het stadhuis van Aalst heeft een bijzondere bijnaam: omwille van de sterke geur die de vruchten produceren, staat de Japanse notenboom bekend als de stinkpruim.

Houtig erfgoed: levende geschiedenis

Erfgoed bestaat niet alleen uit tradities, gebouwen, monumenten of archiefstukken. Ook bomen, hagen, dreven en boomgaarden kunnen verhalen vertellen over hoe mensen vroeger leefden en hun omgeving vormgaven. Houtig erfgoed is levend erfgoed, maar daarom ook kwetsbaar. Wanneer een boom of een dreef verdwijnt, kan ook een stukje lokale geschiedenis verdwijnen.

EEN BOOM MET EEN VERHAAL

Een oude boom is niet automatisch erfgoed. De waarde kan verband houden met een historische plaats, een belangrijke gebeurtenis of een traditie. Ook de relatie met het landschap speelt een rol. Een bomenrij kan een historische weg of dreef markeren, terwijl een oude haag een vroegere perceelsgrens herkenbaar houdt. Een boomgaard kan dan weer getuigen van vroegere fruitteelt.

HOUTIG ERFGOED IN DENDERLAND

Ook in Denderland is heel wat houtig erfgoed aanwezig. Soms heeft het houtig erfgoed een historische of symbolische betekenis, zoals bij de vredesboom in Voorde of de vrijheidsboom in Erpe. Andere bomen herinneren aan vroegere gebruiken. De gekandelaarde schermlijnde bij een hoeve in Aigem bood bijvoorbeeld schaduw aan ingespannen paarden die in het oogstseizoen werden ingezet, terwijl knotwilgenrijen er getuigen van traditionele vormen van landschapsbeheer. Ook

de plaats van een boom in het landschap kan belangrijk zijn. Een lindeboom aan de Nerumweg in Lede markeert bijvoorbeeld een historische perceelshoek en draagt bovendien een kapel.

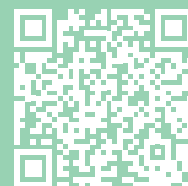
DE NOODZAAK VAN EEN INVENTARIS

Om dit bijzondere erfgoed te kunnen bewaren, is het belangrijk om het eerst te kennen. Een inventarisatie van houtig erfgoed brengt daarom zowel individuele bomen als hagen, dreven, boomgaarden en andere waardevolle beplantingen in kaart. Archiefstukken, oude kaarten en foto's kunnen helpen om de historische context te reconstrueren. Zo kan een ogenschijnlijk gewone bomenrij een overblijfsel blijken van een vroegere dreef, of kan een oude boom verbonden zijn met een verdwenen gebouw of historische gebeurtenis.

Een inventaris is geen eindpunt, maar een basis voor het verdere beheer en behoud. Bomen groeien, verouderen en verdwijnen

Help mee houtig erfgoed inventariseren

Ken jij een boom of groene plek met een verhaal? In Aalst zoekt de stad samen met het Regionaal Landschap Schelde-Durme houtig erfgoed om de inventaris aan te vullen. Op die manier kan je meehelpen om de groene geschiedenis van Aalst zichtbaar te maken en te bewaren voor de toekomst.

uiteindelijk. Ook hun omgeving kan veranderen. Door waardevolle elementen te documenteren, wordt duidelijk welke bomen en beplantingen een bijzondere rol spelen in de geschiedenis van Denderland.

De Esmeralda

Niet alleen langs de Dender vind je erfgoed, ook óp het water. Wandel je langs de rivier in Aalst, dan springt één schip meteen in het oog: de felrode Esmeralda.

Ook varend erfgoed wordt als onroerend erfgoed beschouwd, net als historische gebouwen, grote machines of bruggen. Historische schepen en vaartuigen leunen qua omvang, complexiteit en restauratiemethode namelijk sterk aan bij dit industrieel en technisch erfgoed.

De voorbije twintig jaar werd deze historische motorspits stap voor stap gerestaureerd. Deze motorspits, een vrachtschip voor de binnenwateren, werd tijdens de Tweede Wereldoorlog gebouwd. Tot eind jaren 1970 vervoerde het goederen over de binnenwateren, van Noord-Frankrijk tot Duitsland. Een van de schippers die er met zijn gezin aan boord woonde, vernoemde het schip naar zijn dochter.

Na jaren van verwaarlozing en zelfs gebruik als stortplaats raakte de Esmeralda volledig in verval. Intussen werd het schip opnieuw in ere hersteld. De eigenaar dook ook in de geschiedenis: elk gaatje,

plankje en detail kent hij door en door. Net als de vroegere schippers woont hij in de stuurhut en de verwarmde roef, terwijl het ruime laadruim dienstdoet als herstelatelier.

De Esmeralda behoort tot de eerste spits die met een motor werd uitgerust. Daarvoor werden binnenvaartschepen nog vanaf de oever voortgetrokken. Vandaag is ze een zeldzaam voorbeeld van dat scheepstype en officieel erkend als varend erfgoed. Echt varen zit er voorlopig niet in, de motor wacht nog op een grondige restauratie, maar schitteren doet de Esmeralda meer dan ooit.

Het steenbeekpad in Heldergem

Erfgoed en natuur combineren? Dat doe je in Heldergem! Het Steenbeekpad is een 11 km lange wandelroute door de natuur die het gelijknamige beekje volgt. In 2026 werd het pad volledig vernieuwd met extra aandacht voor het erfgoed onderweg.

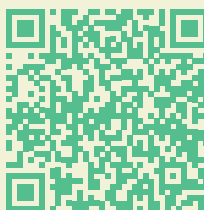
De route passeert langs bezienswaardigheden zoals de Engelsmolen, de voormalige 'sloffen'- en eierfabriek, een oud klooster en zelfs een luchthaven voor modelvliegtuigen. Via RouteYou krijg je meer informatie, boeiende weetjes en reis je door de geschiedenis van Heldergem: van de schreierkensmis tot het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Praktisch

- Afstand:** 11 kilometer
Startpunt: Oud-Dorp of aan de Sint-Amanduskerk in Heldergem (Haaltert)
Markering: Groenblauwe pijltjes

Meer info:

Wil je de route graag op papier? Haal de wandelbrochure gratis op bij de dienst Cultuur in het gemeentehuis of in de bibliotheek van Haaltert.

Mottes: het oudste kasteeltype van Vlaanderen

Wie vandaag door Denderland wandelt, merkt ze nauwelijks op: begroeide heuvels of kleine bulten in het landschap. Dit zijn vaak geen natuurlijke fenomenen, maar kunstmatig aangelegde ophogingen. Ze behoren tot de oudste getuigen van het middeleeuwse verleden van de streek en staan in de volksmond bekend als 'kasteelbergen'. Want op die heuvels stond een van de oudste gekende kasteeltypen: het mottekasteel.

*Reconstructietekening
van een motte met
opperhof en neerhof.*

Joris Blondeel deed lokaal historisch onderzoek naar de mottes: "Het is geen toeval dat er heel wat motteheuvels te vinden zijn in Denderland. De Dender was niet enkel een levensader voor handel en transport, de kronkelende rivier vormde ook een politieke en militaire grens tussen het graafschap Vlaanderen en het hertogdom Brabant."

Wat is een mottekasteel?

"Een mottekasteel of castrale motte is een van de oudste middeleeuwse kasteelvormen in Vlaanderen. In die tijd was er nog geen sprake van stenen burchten. Het mottekasteel bestond uit een kunstmatig opgeworpen heuvel, waarop een houten toren, of donjon, gebouwd werd", legt Joris uit. "Rondom de motteheuvel zorgden houten verdedigingsmuren en een gracht voor bescherming. Naast dit opperhof bevond zich een lagergelegen neerhof, waar stallen, werkplaatsen en woningen stonden. Het was dit neerhof dat zich ontwikkelde tot economisch centrum."

De kasteelberg in Erpe

Dergelijke versterkingen bestonden in allerlei soorten en maten. Joris: “In periodes van politieke onrust, lokale machtsstrijd en invallen boden de mottekastelen een relatief eenvoudige manier om de omgeving te controleren en te verdedigen. Met aarde, hout en vooral mankracht kon men in korte tijd een indrukwekkende vesting oprichten. Voor de lokale heren was een motte niet enkel militair belangrijk, het was in die tijd ook een echt statussymbool.”

De Dender als grensrivier

De concentratie van mottekastelen in Denderland is geen toeval. “Tijdens de volle middeleeuwen vormde de Dender een belangrijke grenszone tussen het Graafschap Vlaanderen en het Hertogdom Brabant”, vertelt Joris. “Daarnaast lag het gebied op de grens van de invloedssferen van het Franse koninkrijk en het Heilige Roomse Rijk. Hierdoor kreeg het Land van Aalst, het historische gebied rond Aalst,

Ninove en omliggende dorpen, een bijzondere strategische betekenis.”

Naaste vrienden van de Graaf van Vlaanderen werden naar Denderland gestuurd en kregen grond en titels van de graaf. Deze heren bouwden mottekastelen langs de rivier en haar zijbeken om doorgangen te bewaken, handelsroutes te controleren en hun gezag uit te oefenen. “De Dender was niet alleen een natuurlijke verdedigingslijn, maar ook een belangrijke verkeersader. Wie de rivier beheerste, controleerde een deel van de handel en communicatie in de regio.”

Mottekastelen in Denderland

In Denderland zijn verschillende motteheuvels bekend. Sommige zijn nog duidelijk zichtbaar in het landschap, andere lieten enkel sporen na in archeologische vondsten of historische bronnen.

De bekendste en best bewaarde site bevindt zich niet aan de Dender, maar iets verderop. De motte van Erpe, ook bekend als 'de kasteelberg', ligt centraal in het dorp. "De heuvel heeft een hoogte van ongeveer zestien meter en werd omgeven door een ringgracht. Hier stond ooit het kasteel van de heren van Erpe. Hoewel de toren zelf verdwenen is, bleef de imposante heuvel bewaard. Mottiger kan bijna niet", lacht Joris.

"Dat laatste kan niet gezegd worden van de motte van Aalst", vertelt Joris. "In meer verstedelijkte gebieden zie je dat de mottesites verdwenen door nieuwe bebouwing. In het centrum van Aalst staat vandaag zelfs een fabriek, Tereos, op de plaats waar ooit de motte van de stad heeft gestaan."

In Ninove zijn wel nog sporen van de motte te zien, al is de heuvel niet zo zichtbaar als in Erpe. "De mottesite is in Ninove nooit zo sterk bebouwd geweest zoals in Aalst. Hierdoor is de dubbelstructuur van opperhof en neerhof nog terug te vinden. Ook op historische kaarten staat die motte herkenbaar getekend. De naam Burchtstraat herinnert vandaag nog aan de aanwezigheid van de motte van Ninove.

Ook in Lede, waar Joris uitgebreid onderzoek deed, zijn er een aantal mottesites te vinden. "De historische plaatsnamen geven veel weg. Benamingen zoals Oud Hof, Borcht, Wal, Gracht... wijzen op de aanwezigheid van versterkte sites die op bepaalde plaatsen de vorm van een motte aannamen. Bij het kasteel van Ronkenburg is zo'n eilandje vandaag zelfs nog zichtbaar.

Van militaire vesting naar erfgoed

Vanaf de 13e eeuw verloren veel mottekastelen hun betekenis. Joris: "De middeleeuwse stenen burcht werd de nieuwe standaard om een gebied te verdedigen en status te tonen. Sommige mottes werden verlaten, andere kregen een nieuwe functie of werden opgenomen in kasteeldomeinen."

Van de houten constructies is vandaag niets meer overgebleven maar de heuvels zijn op verschillende plaatsen wel nog goed bewaard. Het zijn bijzondere archeologische sites die een laatste getuige zijn van het politiek-militaire verleden van de Denderstreek als grensgebied.

Reconstructietekening van de motte van Aalst met zicht op de middeleeuwse stedelijke ontwikkeling.

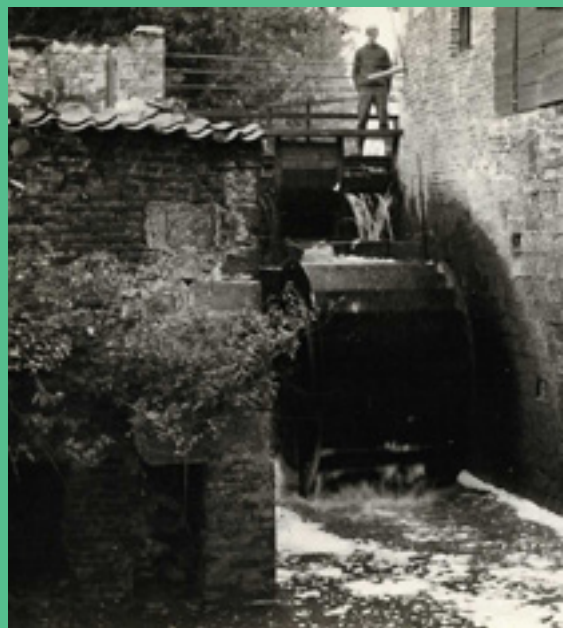

Van water en wind

Outer (Waare). — De Watermolen

Heel wat Molenbeken danken hun naam aan de molens en waterraden die er ooit op waterkracht draaiden. Zo ook in Outer. Op deze foto van rond 1900 zien we de eeuwenoude watermolen Van Oudenhove. Al voor 1500 werd hier graan gemalen. Op de andere oever stond vanaf de 18e eeuw een tweede molen, die vanaf 1864 met olie werd aangestuurd. Zo ontstond een bijzondere dubbelmolen. Het molenhuis werd later een woning en maakt deel uit van het beschermd dorpszicht van Outer.

Op deze oude prentkaart van het begin van de 20e eeuw zien we de stenen windmolen in de Bellaertstraat, jarenlang een herkenningspunt van Lede.

Aan de voet staat de kapel van de Tweede Wee, een halte tijdens de jaarlijkse Mariale Ommegang. Generaties bedevaarders trokken hier voorbij, terwijl de molen over het dorpsleven waakte.

LEDE-LEZ-ALOST. — STEENEN MOLEN.

A. De Winter-De Pree.

In het atelier van molenbouwer Henri Van de Velde in de Hoogstraat in Haaltert stond een moderne mechanische maalinstallatie. De familie Van de Velde bouwde voort op een lange traditie van molenmakers en groeide uit tot een begrip in de Belgische molenwereld. In Haaltert werden wind- en watermolens hersteld en nieuwe installaties gebouwd voor klanten in binnen- en buitenland.

Aan de Eenestraat in Iddergem staat nog steeds de Eenemolen, een oude watermolen die sinds de 15e eeuw als Korenmolen werkte. Later kwam er ook stoomkracht bij, al werd het water nog tot de Tweede Wereldoorlog gebruikt.

De Kruiskoutermolen is een zeldzame houten staakmolen die in 1923 vanuit Nieuwerkerken naar Mere werd overgebracht. Daarvoor waren maar liefst 44 ritten met ossewagens nodig. Tijdens een storm in 1971 sloeg de molen op hol en brak brand uit. Op deze foto uit 1978 zien we de zwaar gehavende molen. Enkele jaren later stortten de wieken neer. Na een grondige restauratie draait de molen sinds 2006 opnieuw. Met zijn drie zolders behoort hij tot de grootste windmolens van het land.

Deze postkaart toont een prachtig beeld van het landelijke Herdersem in 1905. Links zien we de hoeve en maalderij Buyle. Rechts torent de indrukwekkende korenwindmolen boven het dorp uit. Het hopveld op de voorgrond herinnert aan de bloeiende hopteelt die ooit zo kenmerkend was voor de streek. Op de achtergrond herkennen we de kerk en enkele woningen langs de toen nog eenvoudige steenweg tussen Aalst en Dendermonde.

Van put naar toren: Ledesteen

“Door goed naar gebouwen te kijken, leer je niet alleen over duizend, maar ook over miljoenen jaren geleden.” Aan het woord is Marleen De Ceukelaire, conservator van de geologische collecties bij het Museum voor Natuurwetenschappen in Brussel.

Zij is dé expert in Ledesteen, eeuwenlang ontgonnen in onze streek. Je vindt hem onder meer terug in de Sint-Martinuskerk van Lede, het Belfort van Aalst en de Sint-Baafskathedraal in Gent. Wij vroegen haar wat er hier onder de grond zit.

Verwijst de naam echt naar de gemeente Lede?

“Zeker, en daar mogen we trots op zijn: zelfs de geologische periode waarin de steen ontstond – het Lediaan – is naar Lede genoemd. De Ledesteen werd niet enkel in Lede ontgonnen, ook op Steenberg in Bambrugge en in het Kravaalbos in Meldert. De laatste actieve groeve ligt in Balegem, vandaar wordt het ook vaak Balegemse steen genoemd.”

Waarom is Ledesteen dan de officiële naam?

“Een steensoort krijgt de naam van de plaats waar ze voor het eerst wetenschappelijk beschreven wordt.

Dat gebeurde in de 19e eeuw in Lede, zoals ook Ieperiaan of Brusseliaan naar hun plaats genoemd zijn. De steenlaag zelf loopt van Antwerpen tot Parijs, maar ligt hier toevallig dicht aan de oppervlakte."

Hoe is de steen hier precies terechtgekomen?

"Miljoenen jaren geleden lag hier een ondiepe zee. Door chemische processen ontstond een kalksteenlaag, later overdekt door andere lagen. Dankzij erosie en onze relatief hoge ligging komt de Ledesteen hier bijna aan de oppervlakte. Je ziet nog altijd dat hier ooit zee was: de steen zit vol fossielen van zeedieren, haaiantanden en nummulieten, eencellige organismen die als kopseldjes op de stenen zitten."

Herken je Ledesteen aan die fossielen?

"Niet enkel daaraan, ook aan de witgele kleur. De fijnste kwaliteit met weinig fossielen liet zich

makkelijk bewerken en werd populair tijdens de gotiek: na de grijze, robuuste Romaanse stijl kwam er meer aandacht voor licht en verfijning. Vanuit onze regio ging de steen ook naar Gent en zelfs Nederland, waar nauwelijks natuursteen voorhanden was."

Moeten er dan veel steengroeven geweest zijn?

"Ja. Heel wat putten in het Denderlandschap zijn voormalige groeves. In Lede vooral in Overimpe, maar ook in Meldert en Moorsel werd al in de middeleeuwen steen gewonnen en via de Dender getransporteerd. Later verdrongen Brusseliaan en witte Franse kalksteen de Ledesteen. In Bambrugge werd Ledesteen pas vanaf de jaren 1910 ontgonnen op Steenberg en onder meer gebruikt bij de bouw van het station Gent-Sint-Pieters en het kasteel van Zoutleeuw. Vandaag dient Ledesteen bijna enkel nog voor restauraties."

Zijn restauraties nodig omdat de steen snel verslijt?

"Ledesteen is net bijzonder duurzaam en trotseerde eeuwenlang weer en wind. Pas met de industrialisering kreeg hij het moeilijk: luchtvervuiling en zure regen kleurden gebouwen zwart, zoals de Sint-Martinuskerk in Aalst vóór haar restauratie. Nu zijn de verschillende steensoorten opnieuw goed herkenbaar. Ik heb de stenen van die kerk zelfs ooit volledig onderzocht en in kaart gebracht."

Wat ik daar zo mooi aan vind? Door natuursteen te bestuderen, reconstrueer je mee het verleden. Net zoals historici archieven bestuderen, vertellen de stenen een deel van dat verhaal."

*Met je klas dit verhaal ontdekken?
Marleen De Ceuckelaire is ook klasbak
in het lager onderwijs. Meer info?
Mail naar info@erfgoedceldenderland.be.*

Jean-Pierre Cluysenaar treinstations in Denderland

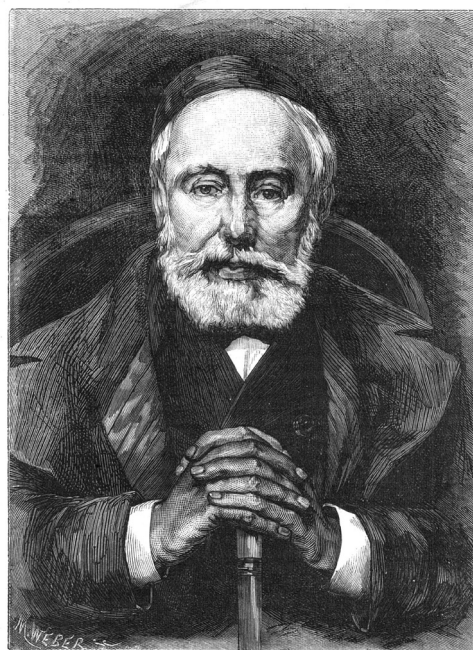
De Dender was eeuwenlang de belangrijkste transportader voor de regio. Maar de industrialisatie in de 19e eeuw bracht Denderland op stoom. Naast het water werd het spoor één van de belangrijkste transportmiddelen, zowel voor ruwe grondstoffen, afgewerkte producten als een nieuwe mensensoort: de pendelaar. Er werden spoorlijnen aangelegd van noord naar zuid en van oost naar west door de maatschappij 'Dender en Waas'. En langs die sporen verschenen bijzondere stationsgebouwen, allemaal van de hand van één architect: Jean-Pierre Cluysenaar.

Toen Cluysenaar gevraagd werd om de stationsgebouwen te ontwerpen, was hij niet aan zijn proefstuk toe. De architect genoot al naam en faam, onder meer voor zijn ontwerp van de Sint-Hubertusgalerijen in Brussel.

Eerder dan één standaardontwerp te kopiëren voor elke halte, ontwierp Cluysenaar verschillende types stationsgebouwen. Naast haltes voor kleinere dorpen, zoals Gijzegem, waren er de *stations de campagne* voor iets grotere gemeenten zoals Denderleeuw en Lede. En de steden, die kregen een heus *station de ville*, zoals de stations van Aalst en Ninove.

De verdwenen stations van Lede en Denderleeuw

Opvallend aan de *stations de campagne* was dat de gebouwen niet naar het stationsplein georiënteerd werden, maar richting de perrons. Treinreizigers die voorbij het station kwamen, moesten onder de indruk

zijn van het gebouw. Het station van Lede, gebouwd in 1856, kende bijvoorbeeld veel pendelaars die tussen Aalst en Gent reisden en het gebouw vanop de trein konden bewonderen.

Ook het station van Denderleeuw, gebouwd in 1855, kende een heel bijzonder ontwerp met een achthoekige toren. Het unieke gebouw overleefde de Eerste Wereldoorlog echter niet. In 1918, twee dagen voor Wapenstilstand, werd het stationsgebouw volledig verwoest door bommenwerpers van de Royal Air Force die tientallen wagens met Duitse munitie tot ontploffing brachten.

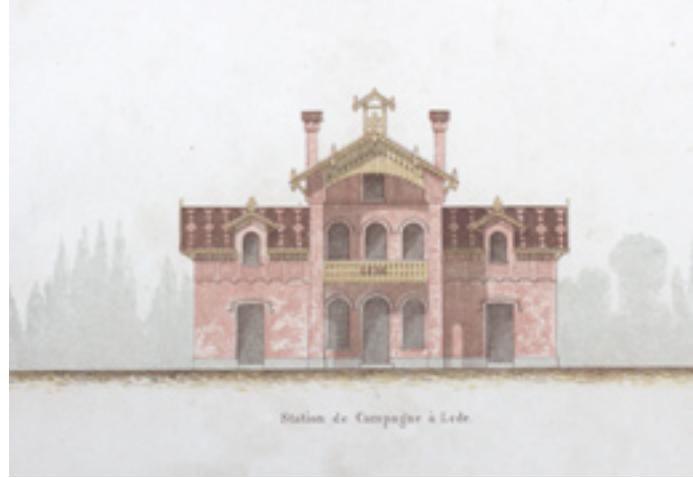
In Lede bleef het stationsgebouw van Cluysenaar nog in gebruik tot 1976, waarna het vervangen werd door een moderner ontwerp.

“Al te veel is eentonigheid een oorzaak van verveling op een spoorweglijn waar de rails op identieke wijze blijven doorlopen en waarvan de gebouwen elkaar eenvormig blijven opvolgen. Zelfs vanuit een trein die op volle snelheid rijdt, houdt de reiziger ervan om naar verschillende voorwerpen te kijken die van tijd tot veranderen”. **J.P. Cluysenaar**

Het trauma van Ninove en de redding van Aalst

Toen Ninove in 1855 op het spoornet werd aangesloten, verscheen ook het statige stationsgebouw. Tot in de jaren 1970 bepaalde het station de ville van Cluysenaar er het straatbeeld. Toen de NMBS in 1977 plannen maakte om het station te vervangen door een moderner gebouw, stootte dat op enorm protest. Tevergeefs, een dag voor het Ninooftse station als monument zou geklasseerd worden, werd het gesloopt.

Ook in Aalst had de NMBS sloopplannen in de jaren 1970. Dankzij hevig protest werd het station gespaard en beschermd als monument. Samen met het station van Lessines is het station van Aalst het enige overgebleven *station de ville* van Jean-Pierre Cluysenaar.

Ontwerptekening van het 'station de campagne' van Lede.

Een blik onder de stenen

Van de ooit zo imposante norbertijnenabdij van Ninove is bovengronds vandaag weinig bewaard gebleven. Toch zijn op de archeologische site naast de Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk, de Abdijkerk in de volksmond, nog heel wat sporen van de voormalige abdij te vinden. De geschiedenis gaat bovendien veel verder terug dan de gebouwen waarvan we vandaag nog de resten zien.

De funderingen behoren voornamelijk tot het classicistische klooster dat tussen 1761 en 1794 werd gebouwd onder abt Ferdinand Van der Eecken. In de verschillende gebouwen bevonden zich onder meer de kapittelzaal, de sacristie en de kloostervleugels. Het klooster vormde samen met de abdijkerk het spirituele en bestuurlijke hart van de abdij. Op 20 mei 1815, enkele weken voor de Slag bij Waterloo, kwamen de aanvoerders van het geallieerde leger hier bijeen voor overleg.

Onder en tussen de zichtbare sporen bevinden zich ook resten van oudere bouwfasen. Zo zijn er delen van het gotische klooster uit de vijftiende eeuw bewaard, met onder meer kloostergangen, grafkelders en een lavatorium of wasplaats. Archeologen vonden bovendien sporen van een kapel die tussen 1636 en 1638 als noodkerk dienstdeed tijdens verbouwingswerken aan de abdijkerk. Al deze overblijfselen vertellen samen het verhaal van eeuwen bouwen, verbouwen en hergebruiken op deze plek.

Ook de abdijkerk zelf bewaart nog tal van sporen van dit rijke verleden. Tijdens inventarisatiewerken in 2025 werd vastgesteld dat verschillende grafstenen uit de oude abdijkerk werden hergebruikt als bouw materiaal in de zijaltaren. Wat vandaag een eenvoudig bouwelement lijkt, kan zo een tastbare getuige zijn van de vroegere abdij.

Tijdreizen met Geopunt

We besparen je een recept met Denderwater. In de plaats krijg je een recept om door het Denderlandschap te reizen... meer zelfs: te tijdreizen.

Via www.geopunt.be ontdek je niet alleen allerlei kaarten van België met informatie over de bodem of grenzen - een beetje zoals jouw atlas vroeger. Je vindt er ook historische kaarten waarmee je jouw straat, dorp of gemeente door de eeuwen heen kunt verkennen.

De historische kaarten worden heel precies over een hedendaagse kaart gelegd. Zo zie je in één oogopslag hoe wegen, huizen, percelen en landschappen doorheen de tijd veranderden.

INGREDIËNTEN

- Laptop
- Internet

STAPPENPLAN

1. Open de website en klik rechtsonder op het icoontje 'Lagen'.
2. Kies 'Lagen toevoegen'.
3. Ga naar 'Historische kaarten' en kies een van de vijf kaarten:
 - a. Fricx-kaart (1712): een vroege kaart van de Zuidelijke Nederlanden met dorpen en steden.
 - b. Ferrariskaart (1771-1778): toont landbouw, dorpen, wegen en bossen tot in de kleinste details.
 - c. Atlas der Buurtwegen (1841): een overzicht van buurtwegen en trage wegen.
 - d. Popp-kaart (1842-1879): kadastrale plannen met percelen en gebouwen.
 - e. Vandermaelenkaart (1846-1854): een nauwkeurig topografisch beeld van het landschap, het wegennet, de bebouwing en de begroeiing.
4. Schakel de verschillende kaarten in en uit en vergelijk hoe jouw omgeving doorheen de tijd veranderde.

Tenera's puzzel

Los de vragen op. Vul de overeenkomstige letters in bij de juiste cijfers. Er verschijnt een vraag. Het antwoord op deze vraag stuur je naar info@erfgoedceldenderland.be voor 1 januari 2027. Uit de juiste antwoorden wordt één winnaar geloot die kans maakt op een *erfgoederig* boekenpakket.

A. De Dender vormde eeuwenlang een grens tussen Vlaanderen en...?

25	11	49	25	93	116	106
----	----	----	----	----	-----	-----

B. Via welke gestructureerde methode probeert men een landschap beter te begrijpen?

3	44	124	6	27	62	29	71	101	76	74	55	60	15	34
---	----	-----	---	----	----	----	----	-----	----	----	----	----	----	----

C. Hoe worden de vochtige graslanden langs de Dender genoemd?

14	118	16	127	47	91	8
----	-----	----	-----	----	----	---

D. Welk schapenras dat levend erfgoed is, zie je grazen in het Denderlandschap?

64	110	100	70	89	101
----	-----	-----	----	----	-----

E. Uit welke gemeente was de landmeter afkomstig die in 1626 een kaart van Het Land van Aalst maakte?

50	105	101	96	36	77	45	13
----	-----	-----	----	----	----	----	----

F. Welke beek in Heldergerm kreeg een eigen wandeling?

37	104	31	2	41	25	19	86	95
----	-----	----	---	----	----	----	----	----

G. Hoe heet een populair gemotoriseerd scheepstype voor binnenwateren in België?

14	65	78	21	11	47	42	61	24	105
----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

H. Welke natuursteen werd gedolven in het Kravaalbos, Steenberg en Overimpe?

102	5	112	123	47	104	114	39	97
-----	---	-----	-----	----	-----	-----	----	----

I. Van welke kloosterorde zijn er in Ninove archeologische resten bewaard gebleven?

72	21	59	25	69	88	46	117	x	17	10	56
----	----	----	----	----	----	----	-----	---	----	----	----

J. Wat kreeg een centrale plaats in een atlas die in 1841 in België werd gemaakt?

25	111	119	51	90	1	58	12	26	115
----	-----	-----	----	----	---	----	----	----	-----

K. Wie pleitte begin jaren 1980 met betogingen voor een visrijke Dender? (Schrijf aan elkaar.)

122	121	17	68	109	30	35	4	92	103	40	94	66	14	81	83	7	53
-----	-----	----	----	-----	----	----	---	----	-----	----	----	----	----	----	----	---	----

L. In welke historische periode werden mottekastelen gebouwd?

14	75	9	23	80	43	126	113	119	48	33	82
----	----	---	----	----	----	-----	-----	-----	----	----	----

M. Welke twee natuurelementen sturen een molen aan? (In Bart Kaëll volgorde.)

84	103	97	52	&	20	77	18	85	51
----	-----	----	----	---	----	----	----	----	----

N. Hoe heette de maatschappij die spoorwegen aanlegde in onze regio?

54	26	56	108	5	30	&	120	48	54	105
----	----	----	-----	---	----	---	-----	----	----	-----

O. Wat was het beroep van Jean-Pierre Cluysenaar?

73	88	28	63	79	106	2	62	18
----	----	----	----	----	-----	---	----	----

P. Welke boom in Voorde heeft een symbolische betekenis en noemen we daarom houtig erfgoed?

32	22	107	57	113	100	25	89	110	14
----	----	-----	----	-----	-----	----	----	-----	----

Q. Welke grondsoort is typisch voor Denderland?

102	40	58	14	87	67	66	17	125
-----	----	----	----	----	----	----	----	-----

1	2	3	4	5		6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
	20	21	22	23	24		25	26	27	28	29	30	31	32	33	34		35	36
37		39	40	41		42	43	44	45	46	47		48	49	50	51		52	53
	54	55	56	57	58	59		60	61	62	63		64	65	66	67		68	69
	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80		81	82		83	84	85	86
	87	88	89	90	91		92	93	94	95	96	97		100	101	102	103	104	105
106	107		108	109		110	111	112	113		114	115		116	117	118	119	120	121
	122	123	124	125	126	127	?												

tenera

GRATIS STREEKMAGAZINE. VOERT JE MEE LANGS MEERSEN, MOLENS
EN MOTTES, ZONDER DAT JE DAARVOOR ZELF DE DENDER OP HOEFT.

MUSEUM
't GASTHUYS

E·X·P·O

1000 jaar leven met de Dender

tgasthuys.be

09/10
2026

18/04
2027

Vlaanderen
verbeelding werkt

